

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА АКАДЕМІЧНИХ СПІЛЬНОТ: ВІД ПРОФІЛАКТИКИ ДО КРИЗОВИХ ПРОТОКОЛІВ

Малімон Віталій Іванович

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Психологічна безпека академічних спільнот – це технологія середовища, а не лише етична декларація. Вона проєктується як інженерія довіри: зрозумілі ролі, передбачувані правила взаємодії, прозорі маршрути допомоги і навички відповідати на невизначеність без взаємних звинувачень. Саме така архітектура дозволяє перетворити стрес на навчальний ресурс, а помилки – на зворотний зв'язок, що прискорює засвоєння складних знань.

У контексті війни психологічна безпека стає інфраструктурою безперервності: від профілактичних ритуалів (правила семінарської дискусії, «право на уточнення», коректний фідбек) – до узгоджених кризових сценаріїв (екстрене сповіщення, PFA, комунікація в умовах блокаду, повернення до навчання). Останні напрацювання 2020–2025 років у сфері ментального здоров'я та університетського управління пропонують перейти від розрізнених добрих практик до циклу якості, у якому профілактика, ранні інтервенції, кризові протоколи і відновлення працюють як одна система [1–7].

Нові огляди наукових джерел підкреслюють, що точкові заходи не працюють без змін на рівні середовища: політики, інфраструктури, практик викладання і взаємодії [1; 3]. Парадигма психологічної безпеки в освіті зміщується від «бути добрими» до «бути структурно передбачуваними»: ясні правила дискусій, прозорі критерії оцінювання, право на помилку і гідний зворотний зв'язок розблоковують залученість і навчання [4].

Стратегічні документи для університетів закликають перетворити профілактику на рутину: кодекси поведінки, тренінги для викладачів, партнерства з місцевими службами, регулярні «вітальні» повідомлення про наявні ресурси допомоги [6]. Паралельно дослідження наголошують на «мікро-сигналах» – коротких, але регулярних практиках безпеки на семінарах і в лабораторіях, які формують звичку звертатися по підтримку без сорому [1; 4].

Ранні інтервенції і «воронка» скерувань

Оновлені протоколи кризового реагування і системи координації підказують будувати «воронку» допомоги: від реєг-підтримки та наставництва – до професійних сервісів і, за потреби, мобільних кризових команд [5; 7]. Для університетів це означає навчання персоналу базовим алгоритмам розпізнавання і реагування, наявність єдиної точки входу для звернень та прозорі маршрути скерування.

Кризові протоколи: інтеграція безпеки, приватності і комунікації

Коли стається інцидент, працює не харизма окремих людей, а узгоджений сценарій: хто повідомляє, яким каналом, що робить адміністрація, яку інформацію отримує група, як фіксуються дані і як зберігається приватність [2; 5; 7]. Окремо для співробітників корисні рекомендації щодо психологічної безпеки: менеджерські інтервенції, баланс навантаження, право на відновлення [7].

Кризова відповідь спирається на попередньо узгоджену структуру: координатор інциденту (прийняття рішень), офіцер з безпеки (евакуація/укриття), комунікаційний хід (повідомлення й канали), уповноважений з приватності (захист даних), відповідальний за взаємодію з зовнішніми службами. Кожна роль має чек-лист дій та резервну особу. Запуск протоколу відбувається за чіткими критеріями (тригерами) та фіксується в журналі інциденту [2, р. 5–8; 5, р. 12–14].

Комунікаційна драбина і шаблони повідомлень. Повідомлення мають однакову структуру: (1) що сталося (без чутливих деталей); (2) що робити зараз (місце укриття/точка збору/канал зв'язку); (3) коли й де буде наступне оновлення; (4) контакт для запитань. Канали ранжуються за пріоритетом: офіційні сповіщення, дублювання в електронній пошті, резервні месенджери, оголошення на місцях [2, р. 8–10; 6, р. 10–12].

Збирається лише мінімально необхідна інформація («need-to-know»); доступ – рольовий. Медичні та чутливі дані зберігаються окремо від академічних записів, із визначеними строками зберігання. Використовуються стандартизовані форми фіксації подій і згоди. Після інциденту проводиться перегляд дотримання приватності та очищення даних, які не потрібні для звітності [2, р. 11–12; 7, р. 8–12].

Для оперативного використання керівниками підрозділів і викладачами ключові протоколи доцільно подати в компактному табличному вигляді (таблиця 1). Це знижує когнітивне навантаження під час кризи, пришвидшує вибір доречного сценарію та полегшує комунікацію ролей.

Таблиця 1

Кризові протоколи та їх застосування

Кризові протоколи	Сфера застосування	Обмеження
PFA (психологічна перша допомога)	Перші години/дні після події; базова підтримка «подивись – послухай – з'єднай» [7, р. 6–12]	Не замінює терапію; потрібен короткий тренінг; ризик повторної травматизації за неправильного застосування [7, р. 14]
Екстрене сповіщення та укриття	Повітряні тривоги; стандартизовані повідомлення, маршрути укриття [2, р. 5–8]	Залежність від зв'язку/електрики; перевантаження каналів; потреба регулярних навчань [2, р. 9–10]
Комунікаційний блекаут (offline-сценарії)	Втрати мережі/електрики; паперові списки, радіозв'язок, фізичні точки збору [6, р. 10–12]	Повільна передача; обмежена пропускна здатність; людський фактор [6, р. 13–14]
Return-to-learn/work	Повернення після інциденту; поетапний план, гнучкі дедлайни, наставництво [7, р. 20–23]	Висока індивідуальна варіативність; ризик формалізму без реальної підтримки [7, р. 22–23]

Справедливість і доступність. Протоколи враховують потреби осіб з інвалідністю, іноземних студентів, батьків із малими дітьми. Забезпечуються альтернативні канали й формати інформації (легка мова, шрифт, контраст), а також конфіденційність для тих, хто боїться стигми при зверненні за психологічною допомогою [6, р. 12–16; 7, р. 10–12].

Висновки. Психологічна безпека – це керована властивість університетського середовища: її можна проєктувати, навчати і підтримувати так само, як лабораторну безпеку чи академічну доброчесність. Ефективною виявляється архітектура з чотирьох складових: профілактика як рутина; ранні інтервенції через видимі маршрути допомоги; кризові протоколи з чіткими ролями та каналами; відновлення із поетапним поверненням до навчання/роботи.

Практичні орієнтири для ЗВО: 1) кодифікувати правила взаємодії і фідбеку; 2) розгорнути єдину точку входу для звернень і тренувати персонал базовим алгоритмам PFA; 3) відрепетирувати кризові сценарії (оповіщення, укриття, офлайн-процедури, реагування на ризики самопошкодження), включно з етикою приватності; 4) запровадити

плани повернення до навчання/роботи з гнучкими дедлайнами і наставництвом. Ці кроки збирають розрізнені практики у цілісну систему й зменшують імовірність хаотичних рішень та дезорганізованості.

Стратегічна мета – перейти від окремих заходів безпеки до системного управління психологічною безпекою як ключовою функцією університету. Там, де така система діє, зростає залученість, зменшується вигорання і скорочується час від інциденту до відновлення, а університет демонструє стійкість навіть за умов довготривалих криз.

Література:

1. Duraku Z. H., Kaçaniku F. & Hoxha L. Overcoming mental health challenges in higher education. *Frontiers in Psychology*. 2024. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11670071>
2. Inter-Agency Standing Committee. Guidance on operational considerations for multisectoral mental health and psychosocial support programmes during the COVID-19 pandemic. Geneva : IASC, 2020. URL: <https://www.mhpssmsp.org/en/activity/guidelines-standards-and-tools-support-implementation-msp-context-covid-19-and-other>
3. Luu X., Forth J. & De Cates A. How do setting-level changes in universities affect mental health and wellbeing? *Journal of Public Health*. 2024. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212657024000205>
4. Madsgaard A. & Nørgaard B. The benefits and boundaries of psychological safety in simulation-based education : A scoping review. *BMC Nursing*. 2025. URL: <https://bmcnurs.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12912-025-03575-y>
5. Substance Abuse and Mental Health Services Administration (SAMHSA). National Behavioral Health Crisis Care Guidance. Rockville, MD : SAMHSA, 2025. URL: <https://library.samhsa.gov/product/national-behavioral-health-crisis-care-guidance/pep24-01-037>
6. Universities UK. Stepchange : Mentally healthy universities – Strategic guidance. London : Universities U, 2023. URL: <https://www.universitiesuk.ac.uk/what-we-do/policy-and-research/publications/stepchange-mentally-healthy-universities>
7. World Health Organization. Guidelines on mental health at work. Geneva : WHO, 2022. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/363177/9789240053052-eng.pdf>